

iskustvo

valter benjamin

Borbu za odgovornost mi vodimo sa zakrabiljenim. Maska koju nosi odrasli zove se »iskustvo«. Ona je bezizražajna, neprobajna, uvijek ista. Odrasli je momak već sve doživio: mladost, ideale, nađe, ženu. I sve je to bila iluzija. – Često smo zastrašeni ili pak ogorčeni; možda je on u pravu. Što da mu odvratimo? Ta još ništa nismo doživjeli.

No rado bismo pokušali podići tu masku. Što je doživio taj odrasli momak? Što nam on to želi dokazati? Prije svega, jedno: da je i on bio mlad, da je i on želio isto što i mi, da ni on nije vjerovao svojim roditeljima, ali da ga je život poučio da su oni bili u pravu. Pri tom se nadmoćno smješka: i mi ćemo doći do istoga. On obezvređuje naše godine, imenuje ih slatkim mladalačkim ludovanjem, djetinjom opijenošću koja predhodi razumnosti ozbiljnog života. Tako govore dobrohotni i prosvijećeni. Poznajemo mi i druge pedagoge, čija nam gorčina čak niti ne želi priuštiti kratko vrijeme mladosti; već sada nas žele okrutno baciti u kuluk života. I jedni i drugi obezvređuju, razaraju naše godine. I mi sve više imamo osjećaj: tvoja mladost je samo jedna kratka noć (ispuni je pijanstvom!); zatim dolazi veliko »iskustvo«, godine kompromisa, siromaštvo ideja i tromost. Takav je život. To nam kažu odrasli, to je njihovo iskustvo.

Da! Iskustvo su ništa drugo do: besmisao života. Surovost. Da li su nas ikada hrabрили za nešto veliko, novo, buduće? O, ne. Jer tako nešto ne može se doživjeti. Sav grijeh, istinitost, dobro, ljepota, imaju osnovu u sebi samima; što će nam za to iskustvo? – I u tome leži tajna: budući se nikada ne gleda u visinu, ka velikom i smislenom, iskustvo postaje evanđelje ograničenog čovjeka, filistra. Ono je za njega poruka običnosti života. I on nikada nije shvatio da postoji nešto drugo osim iskustva, da postoje vrijednosti – nedostupne iskustvu – kojima služimo.

Zašto je dakle život za malograđanina neutješan i besmislen? Zato što on poznaje samo iskustvo, i ništa dalje od toga. Dakle zato što je on sam bez utjehe i duha. I zbog toga što ni prema čemu nema takav unutrašnji odnos kao prema svakodnevnom, vječno jučerašnjem.

Mi znamo nešto drugo, ono što nam iskustvo ne može niti dati, niti oduzeti: znamo da postoji istina, čak i ako je sve do sada bila mišljena pogrešno. Drugačije rečeno, treba zadržati vjeru čak i ako je nitko do sada nije zadržao. Volju za to iskustvo nam ne može oduzeti. Pa ipak – da li bi trebalo starosti, s njenim umornim ge-

iskustvo i filozofija

(uz djelo valtera benjamina)

sead alić

I

Nerijetko se odbacuje ono što je sigurno. Budući da nije dovedeno u pitanje, ono se smiješta u zaborav, eventualno u kakvu prolaznu postaju. Stari su Grci vjerovali svom iskustvu. Vjerojatno su zato mogli, oslanjajući se upravo na njega, »graditi zgrade« misaonih sistema. Iskustvo su degradirali na razinu spoznaje partikularnog.)

Tek je destrukcija iskustva suvremenog čovjeka otvorila vrata uvidu o značenju samog iskustva. Kada je prešao granicu spoznaje moguće u svijetu još uvijek neproblematičnog iskustva i našao se u tehničkom svijetu informacije, čovjek je počeo postavljati bitna pitanja o karakteru i horizontu ljudskog iskustva: na koji način i u kojoj mjeri razarajući tradicionalno iskustvo tehnika mijenja recepciju svijeta, i kakva je spoznaja uopće moguća ako se mijenja horizont svake spoznaje – iskustvo? Uporedo s tim pitanjima javlja se i pitanje/problem reinterpetacije pojma iskustva, odnosno podastiranje i poređenja »tradicionalnog« pojma iskustva i njegovih suvremenih određenja. U osnovi nadolazeće analize treba stoga biti pitanje: da li je iskustvo samo spoznaja partikularnog ili možda jedan horizont odnosa spram svijeta.

Obrat u shvaćanju iskustva prvi put se »dao« članu Frankfurtske škole, prvom teoretičaru medija, njemačkom Židovu, Walteru Benjaminu. Za razumijevanje pak tog obrata podastrijet ćemo i kratku povijest bitnih mišljenja o iskustvu. Gdje dakle filozofija smiješta iskustvo i kako su ova određenja govorila o vremenima u kojim su nastajala?

Interesantno je, međutim, da je igrom slučaja, koincidencijom, suglasjem materijala koji se obrađuje... Walter Benjamin

stama i nadmoćnom beznađežnošću u cijelosti dati za pravo? Ono što nam nosi iskustvo bit će tužno i moći ćemo samo u području neiskustvenog graditi odvažnost i smisao? U tom slučaju duh bi bio slobodan. Ali život bi ga sve više vukao nadole; jer život kao zbir iskustava bio bi bez utjehe.

Takva pitanja više ne razumijemo. Živimo li ipak život onih koji ne poznaju duh, onih čije je Ja, umorno od života, bacano valovima na grebene? Ne. Svako naše iskustvo ima sadržaj. Sami mi dat ćemo mu ga iz vlastitog duha. – Onaj koji ne misli, umiruje se zabludom. »Istinu nećeš nikada naći«, dovikuje on tražiocu, »ja sam to doživio«. Ali za tražioca zabluda je samo nova pomoć u potrazi za istinom (Spinoza). Iskustvo je besmisleno i prazno samo za onoga koji nema duha. Ono možda može biti bolno za tražioca, ali ga nikada neće pustiti da očajava.

U svakom slučaju, tražioc nikada neće biti pljesnjivo ravnodušan, niti će se dati uspavati ritmom malograđanina. Jer taj – to ste primijetili – kliče samo svakoj novoj besmislici. Uzima si to za pravo. On se uvjerava: zaista ne postoji nikakav duh. Međutim, nitko kao on ne zahtjeva snažnije pokoravanje, već strahopoštovanje pred »duhom«. Jer ako bi bio kritičan, znači da bi morao za jedno stvarati. A on to ne može. Čak i duhovno iskustvo, u koje se nerado upušta, prazno mu je.

Recite mi

da treba poštovati snove svoje mladosti, ako hoće postati čovjekom.

Ništa jače ne mrzi malograđanin od »snova svoje mladosti«. (A sentimentalnost je većinom boja koja tu mržnju prekriva i štiti) Ono što mu se u tim snovima javilo, bio je glas duha, koji je i njega jednom zvao, kao i svakog čovjeka. Glas duha mladosti sjećanje je koje ga vječno opominje. Zato se on protiv mladosti bori i suzbija je. Priča joj o onom groznom, nadmoćnom iskustvu i uči mladog čovjeka da se smije samom sebi. Osobito pošto je »doživljaj« bez duha, mada opak, ipak ugodan.

Da ponovimo još jednom: znamo jedno drugo iskustvo. Ono može biti i neprijatelj, uništiti mnoge lijepe snove. Pa ipak, ono je nešto najljepše, najneopipljivije, najneposrednije, jer nikada nije bez duha, ako ostanemo mladi. Čovjek doživljava uvijek samo sebe samog, tako govori Zaratustra na kraju svog putovanja. Malograđanin svoje »iskustvo« pravi, a takvo iskustvo vječno je ograničeno. Mladi čovjek će doživjeti duh, i što rjeđe dođe do velikog bez muke, to će češće sretati duh posvuda na svojem putovanju i u svim ljudima. – Kao čovjek, mladić će biti blag. Malograđanin je netolerantan.

Sa nemačkog: Gordana Markušić

autor koji je pristupajući povijesti zagovarao – iskustvo s njom. Tako se prikaz povijesti pojma iskustva poradi razumijevanja obrata jednog dijalektičara, odjednom našao pred dijalektičkim obratom – u samu povijest valja ući iskustveno. Nekoliko bitnih razloga navode Benjamin na ovakav pristup povijesti.

Prvo: dijalektički pristup, iskustvo s poviješću, odnosno filozofsku konstrukciju povijesti, Benjamin suprotstavlja statičkim slikama historizma koji, kako Benjamin kaže, »operira s točkama praznog vremena«. Redosljedu beživotnih slika iz povijesti Benjamin suprotstavlja metodu koja bi iskustvom s povijesnim materijalom bila sposobna djelu, epohi, odnosno povijesti – udahnuti život.

Drugo: na primjeru, umjetničkog djela i njegove recepcije, Benjamin također pokazuje nužnost mijenjanja perspektive gledanja na povijest. Naime, svako umjetničko djelo ima, po Benjaminu, svoju pretpovijest i svoju postpovijest. Razumijevanje pretpovijesti moguće je tek iz perspektive njegove postpovijesti. Tako npr. umjetničko djelo u svom kulturnom biću istovremeno za budućnost u sebi nosi i barbarstvo socijalnog konteksta u kojemu je nastalo. Snaga činjenice veličanstvenosti Keopsove piramide upire prstom na pretpovijest njenog nastanka.

Treće: iskustvo s poviješću ne samo da pretpostavlja da se prošlo pokuša razumjeti iz sadašnjosti, nego da se i sadašnje traži u prošleme. Prošlost i sadašnjost su dakle predmet produktivne konstrukcije, predmet prožimanja koje kroz ljudsku djelatnost osigurava sebi svojevrsnu prisutnost u trenutku. Izgubljeno vrijeme prošlosti pronalazi se dakle u iskustvu s poviješću.

II

Započet ćemo sa starogrčkim mitom o Artemidi u kojemu se obznajuje mitska slika »Artemidinog kompleksa iskustva«. Starogrčku boginju plodnosti (etc) grčki mit zatiče u situaciji da kao